

Zavičaj

Nedim Zahirović

ŠEJH SINAN IZ SREBRENİKA

Uz mjesnu džamiju u Gornjem Srebreniku, naselju u blizini poznate srebreničke tvrđave, nalazi se turbe šejha Sinana. Za razliku od tvrđave, čiji pomen nalazimo u istorijskim izvorima i prije osmanskog osvajanja, a naročito u osmanskim nakon njenog definitivnog pada pod tursku vlast 1520. godine, o ličnosti šejha Sinana nismo imali nikakvih podataka, izuzev onih koje je sačuvalo narodno predanje. Ovo predanje zabilježio je još 1965. godine Milenko S. Filipović.¹ Prema tome predanju, šejh Sinan je došao u Srebrenik iz Budima nakon 1690. godine, odnosno nakon što su Osmanlije izgubile Ugarsku. M. Filipović dalje navodi kazivanje o njegovom "Pobri", tj. pobratimu, hrišćaninu porijeklom iz Ćabara koji je prešao na islam i nakon smrti ukopan pored Sinanovog groba, zatim kazivanje o nastanku šejh Sinanovog vakufa i o njegovim kerametima. U prilici smo da navedemo neke pouzdane podatke o ovom derviškom šejhu, i to na osnovu njegove biografije, koju je u djelu *Silsiletü l-muqarribîn ve menâqibu l-müt-teqîn* dao šejh Sinanov savremenik, beogradski muftija i muderis Muniri Belgradi.

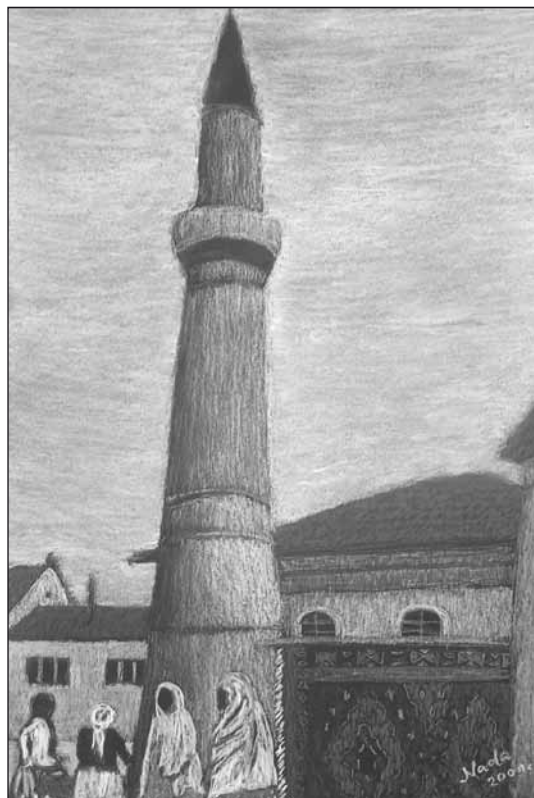
Muniri Belgradi (njegovo pravo ime je Ibrahim b. Iskender) poznati je osmanski autor sa naših prostora. Nje-

NEDIM ZAHIROVIĆ
ŠEJH SINAN IZ SREBRENİKA
RAMIZA SMAJIĆ
POSljednji GRAČANIČKI SIDŽIL
MİNA KUJOVIĆ
OSNIVANJE I POČETAK RADA DJEVOJAČKE
NARODNE OSNOVNE ŠKOLE U GRAČANICI
DR. MUHAMED NUHIĆ
NASILJE I KAZNA

govu biografiju, kao i podatke o njegovim djelima, na osnovu radova ranijih istraživača i na osnovu vlastitih istraživanja dao je Hazim Šabanović. Muniri je bio porijeklom Bošnjak, a Šabanović navodi da je on nakon završenog školovanja u Istanbulu, dobio položaj muftije u Beogradu. On je, takođe, bio i muderris na medresi Mehmed-paše Jahjapašića i vaiz. Tačan datum Munirijeve smrti nije utvrđen, ali je to bilo nakon 1617., a prije 1635. godine. Nakon smrti, pokopan je u haremu džamije Mehmed-paše Jahjapašića. Kod prikaza djela *Silsiletü l-muqarribîn*, Šabanović je ukazao na njegovu važnost i istakao potrebu njegovog izdavanja (prijepis ovoga djela nalazi se u biblioteci Sulejmaniji u Istanbulu).² Navode iz ovog Munirijevo djelo obilno je koristila Nathalie Clayer, poznati istraživač historije derviških redova na Balkanu, i ono je i dalje predmet njenog interesovanja.³

Toliko o ovom izvoru, a sada ćemo interpretirati Munirijeve navode listovima 118 a – 119 b, gdje se nalazi biografija šejha Sinana: "Ovaj plemeniti merhum bio je halifa Merkez-efendije, a zatim je došao u malu kasabu Srebrenik, koja se nalazi ispod Tuzle, tu se nastanio i živio, provodeći svoj tarikat. Iako skromnog imetka, on je sagradio jedan mesdžid i živeći uzornim životom dostigao starost od 80-90 godina. Međutim, uprkos tome što je dostigao tako duboku starost i pročitao se po uzornom i plemenitom životu, njeđa je srebrenički kadija doveo da radi na poslovima po naređenju

sandžak-beđa.⁴ Carski povjerenik (mubašir), koji je bio prisutan kod obavljanja ovih radova, bio je Vildan-zade efendi, sin mog učitelja Vildan-efendije.⁵ Kad je Vildan-zade ugledao Sinana na ovom mjestu, on je iz obzira i naklonosti prema pobožnjacima koje je naslijedio od svog oca povikao: 'Efendija, što ti ovdje radiš?' i upitao ga za njegovo stanje. Šejh je njemu objasnio svoju situaciju, na što se Vildan-zade založio kod kadije da šejha oslobodi od ove službe, čemu on nije udovoljio. Tada je Sinan poželio da na mjesto ovog kadije dođe drugi i da ovaj bude uklonjen sa ovog svijeta tako što bi ovo veče, kada on ovdje ostaje, čerahori njeđa napali i ubili (dalje na ovom listu i na listovima 118 b i 119 a slijedi uopšteno kazni-

vanje o korumpiranosti kadija i tek na listu 119 b Muniri nastavlja pričanje o Sinanu). U momentu kada je kadija bio ubijen, Sinan se odmah udaljio od toga mjesta, jer je pomislio da je tako najbolje i dok je išao kući, bio je zadivljen Božijom mudrošću. Nakon ovoga, Vildan-zade ef. je isposlovao da se Sinanu iz državne blagajne (bejtulmal) dodijeli primanje (vazifa) od nekoliko akči. Upravo u to vrijeme Sinan je nekim poslom boravio u Beogradu, gdje je se susreo sa nekim pojedincima i sa Emir-efendijom, koji mu je ukazao čast i poštovanje. U plemenitosti, čestitosti i sa dovama za spas na onom svijetu, Sinan je 1010. godine preselio na ahiret, neka mu se Allah smiluje.”

Ovi podaci omogućuju nam da u izvjesnoj mjeri osvjetlimo ličnost šejh Sinana i u narednim redovima ćemo pojasniti ove Munirijeve navode. Početi ćemo od kraja, gdje nam Muniri navodi da je Sinan umro 1010. godine po Hidžri, što odgovara 1601. ili 1602. godini. Ako je poznato da je on živio 80-90 godina, onda je rođen u vremenu od 1510. do 1520. godine. Muniri navodi da je Sinan u Srebrenik došao i tu se nastanio, odnosno to mjesto odabrao kao svoj zavičaj (Muniri upotrebljava glagol *tevettin etmek* koji upravo sadrži to značenje). Muniri dalje navodi da je Sinan bio halifa Merkez-efendije. Merkez-ef. je bio poznati šejh sunbulija, jednog ogranaka halvetijskog tarikata. On (Merkez-ef.) je bio murid poznatog derviškog šejha Sunbul Sinan-ef., koji je ujedno i osnivač ovog ogranaka halvetija. Nakon smrti Sunbul Sinan-ef. 1529. pa sve do vlastite smrti 1552. godine, Merkez-ef. je vodio Kodža Mustafapašinu tekiju, koja je bila centar

ovog ogranaka i nalazila se u Istanbulu. Znači, Sinan je, prije nego što je došao u Srebrenik, jedno vrijeme morao provesti u Istanbulu, u ovoj tekiji, gdje je bio upućen u pravila i učenje ovog ogranaka od Merkez-ef., od koga je dobio hilafet, a zatim se uputio u Bosnu. Sada nam je poznat i Sinanov tarikat; on je bio halvetija i pripadao je ogranku sunbulija.⁶

Ukoliko bismo pokušali odgovoriti na pitanje zašto je Sinan-ef. došao u Srebrenik, prvo što se može pretpostaviti je rad na širenju tarikata, ali takođe moramo imati na umu činjenicu da su derviški redovi, i to naročito halvetije tokom 16. i 17. vijeka, u osmanskoj državi igrali značajnu ulogu. Oni su uticali na odvijanje političkog i vjerskog života, bili prisutni prilikom osvajanja novih teritorija, učvršćivanja vlasti i procesa islamizacije u novoosvojenim krajevima. Tako se može pretpostaviti da je djelokrug aktivnosti šejha Sinana, uz pridobijanje novih pristalica ovog ogranaka halvetijskog tarikata, obuhvatao i rad na širenju islama, pri čemu treba naglasiti da su se na ovom području nastanile značajne mase Vlaha koji su u velikom broju primali islam. Vrlo je vjerovatno da je on održavao kontakte sa predstavnicima vlasti na ovom području, a kako vidimo iz Munirijevoг kazivanja, i sa drugim dervišima, što je i običaj kod pripadnika derviških redova. Muniri navodi da je Sinan sagradio jedan mesdžid u Srebreniku, ali ne navodi da je Sinan, takođe, ostavio i vakuf, za koga znamo da je postojao. Sasvim je razumljivo da je šejh Sinan ovom mesdžidu pridodao vakuf iz čijih prihoda bi mesdžid mogao biti održavan. U popisu vakufa u Bosni i Hercegovini

ni iz 1913. godine, dati su podaci i o šejh Sinanovom vakufu, iz kojih vidimo da su iz njegovih prihoda izdvajani plata mujezinu i imamu džamije u G. Srebreniku, što je, vjerojatno, još šejh Sinan svojom vakufnamom odredio.⁷ Njegov vakuf svakako je nastao u zadnjim decenijama 16. vijeka, a prema podacima iz popisa iz 1913. godine, obuhvatao je zemljišne površine u Srebreniku i Babunovićima. Vakuf je, pretpostavljamo, mogao nastati na dva načina: a) zahvaljujući zaslugama i ugledu šejha Sinana, jer je on tako mogao dobiti darovnicu od sultana (temliknama) kojom zemlja postaje njegovo privatno vlasništvo i on je kao takvu tu zemlju mogao uvakufiti; b) zalaganjem nekog visokog predstavnika osmanske vlasti, jer je poznato da su osmanski dostojanstvenici podržavali širenje mreže ovog ogranka halvetija, pa bi u tom slučaju i ovaj vakuf nastao inicijativom nekog od njih.

Na kraju nam ostaje da kažemo da navodi iz narodnog predanja o šejh Sinanovom dolasku iz Mađarske, nakon 1690. godine, nisu tačni. Tačno je da je on u Srebrenik došao, ali sigurno ne iz Mađarske u navedeno vrijeme. Ako se ima u vidu da su pristalice ovog ogranka halvetija bili naročito prisutni u zapadnoj Anadoliji i Rumeliji, može se pretpostaviti da je i Sinan porijeklom iz tih krajeva. Ovo ostaje samo kao pretpostavka, jer se zasada o njegovom porijeklu ne može ništa određeno kazati. Međutim, bez ikakve zadržke može se odbaciti kazivanje o njegovom pobratimu "Pobri" u obliku u kome ga je sačuvala predaja.

NAPOMENE

- ¹ Dr. Milenko Filipović, „Turbe šeh-Sinanbabe i Pobrin grob u Srebreniku”, *Članci i grada za kulturnu istoriju istočne Bosne*, Tuzla, 1965., str. 151-155.
- ² Hazim Šabanović, *Književnost bosansko-hercegovačkih muslimana na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1973., str. 193-201.
- ³ Nathalie Clayer, *Mystiques, Etat et Societe. Les Halvetis dans l'aire balkanique de la fin du XVe siecle a nos jours*, Leiden-New York-Köln, 1994.; ista, „Les miracles des cheiks et leurs fonctions dans les espaces frontieres de la Roumelie du XVIe siecle” u: *Miracle et Karana. Hagiographies medievales comparees* (sous la direction de Denisa Aigle), Paris, 2000., str. 435-458.
- ⁴ U tekstu stoji *beglik hidmeti*. Kako se može zaključiti iz daljeg izlaganja, radi se o tome da je kadija šejha Sinana prisilio da zajedno sa zidarima (čerahori) radi na popravci srebreničke tvrđave. U tekstu on se pominje kao kadija Srebrenika, što je nepreciznost u Munirijevom kazivanju, jer je Srebrenik za vrijeme osmanske vladavine bio nahija i nije mogao imati kadiju, nego je to bio neki drugi kadija ili njegov zastupnik (naib). I prema navodu u tekstu, da kadija preko noći tu ostaje, može se zaključiti da je on došao sa strane (Up. Hazim Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo, 1959., str. 172, 201-202).
- ⁵ Sin Munirijevog učitelja Vildan-efendije.
- ⁶ Izraz "hilafet" nalazi primjenu i u organizaciji derviških redova i označava da se neko pojavljuje kao halifa, tj. zastupnik šejha, lice koje može uvoditi nove članove u tarikatu; o derviškim redovima v. J. Spencer Trimmingham, *The Sufi orders in Islam*, London, 1971.; o derviškim redovima na našim prostorima v. Džemal Čehajić, *Derviški redovi u jugoslavenskim zemljama, sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo, 1986.; o halvetijama, jednom od najuticajnijih ortodoksnih derviških redova v. N. Clayer, "La Khalwatiyya" u: *Les voies d' Allah. Les ordres mystiques dans le monde musulman des origines a aujourd'hui* (A. Popovic et G. Veinstein, ed.), Paris, 1996., str. 615-636; opširnije o sunbulijama v. *Encyclopaedia of Islam New Edition* (=EI²), IX, Leiden, 1997, str. 875-876, s. v. Sunbuliyya